

**Єгорова О. В.**, к.е.н., доцент,  
доцент кафедри економічної теорії та економічних досліджень  
**Дорошенко А. П.**, к.е.н., доцент,  
доцент кафедри економічної теорії та економічних досліджень  
**Полтавський державний аграрний університет**, м. Полтава

## **ЕКЗОГЕННІ ТА ЕНДОГЕННІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Фінансово-економічний стан будь-якого підприємства, у тому числі аграрного, потребує постійної діагностики факторів, що зумовлюють розвиток фінансової кризи, та виміру інтенсивності їх впливу. Моніторинг чинників, які мають найбільший вплив на фінансовий стан, є важливою складовою формування системи захисних механізмів антикризового управління, запобігання кризи та банкрутства. [2]

Звичайно, кожне підприємство, кожен випадок фінансової кризи – унікальні й мають специфічні риси, але всі вони, як правило, зумовлюються типовими причинами.

В аналізі факторів кризових явищ важливим є їх поділ на екзогенні (зовнішні, об'єктивно існуючи, які не залежать від діяльності підприємства) та ендогенні (внутрішні, суб'єктивні, які є прямими наслідками менеджменту цього підприємства). [1]

Екзогенними факторами розвитку фінансової кризи в аграрній сфері можуть бути:

1. Загальний спад в економіці (як в національній, так і в глобальній).

Складна економічна ситуація, що склалася в Україні в останні роки, має негативний вплив на діяльність суб'єктів господарювання в аграрній сфері. Внаслідок інфляційних процесів, низької платоспроможності населення, а також падіння доходів споживачів і товаровиробників в умовах пандемії коронавірусної інфекції багато сільськогосподарських підприємств відчуває фінансові складності.

2. По деяких продуктах ціна на українську продукцію вища за ціну аналогічних імпортованих товарів, що знижує обсяги продажів та доходи вітчизняних виробників.

3. Яскраво виражений сезонний характер виробництва. Пікові навантаження використання робочої сили, техніки, витрат пально-мастильних матеріалів, викликані в рослинництві періодами посіву та збирання врожаю, зумовлюють нерівномірність впродовж року потреби у грошових коштах. Фактором, що впливає на доходи аграрних підприємств є й сезонні коливання цін на сільськогосподарську продукцію.

4. Технологічною рисою аграрного виробництва є циклічність. Тривалість циклу залежно від сільськогосподарської галузі (тваринництво, рослинництво, їх конкретні підгалузі) може коливатися від 3 до 18 місяців і практично не підлягає скороченню. Повернення витрачених коштів відбувається лише після закінчення повного циклу сільськогосподарського виробництва. Тривалий виробничий цикл і, відповідно, повільне обертання грошових коштів, що зумовлює значну вразливість аграрних підприємств до втрати платоспроможності, ускладнює боротьбу з кризою. Якщо враховувати високий ступінь ризику, який зумовлюється впливом природних факторів, а також витрат на пошук покупців, повернення дебіторської заборгованості, то в результаті збільшується тривалість обороту грошей, а дохід значно зменшується. В умовах інфляції це може привести до остаточного знецінення одержуваного прибутку.

5. Сучасне сільське господарство характеризується високим рівнем механізації виробничих процесів. При цьому використовується багато техніки, яка в цілому протягом року використовується короткий час (наприклад, зернозбиральні комбайни, сушарки тощо), але лягає тягарем на собівартість продукції, знижує фондовіддачу та оборотність капіталу.

6. Частина виробленої продукції (насіння, молодняк, корми тощо) залишається для задоволення внутрішніх потреб, що зменшує рівень товарності виробництва. Використання у виробничих процесах власної продукції створює загрози у випадку її нестачі внаслідок псування, недостатнього виробництва тощо.

7. Сільськогосподарські угіддя розташовані на значних площах, які часто віддалені від ринків збуту продукції, що збільшує транспортні витрати.

8. Нестабільність податкового та земельного законодавства, інших нормативних документів, що регламентують діяльність у сфері

сільськогосподарського виробництва.

Перелічені екзогенні фактори розвитку кризових явищ суттєво впливають на стабільність роботи аграрних підприємств, порушуючи їх фінансову стійкість.

Водночас, можна виділити велику кількість внутрішньоекономічних ендегенних факторів розвитку фінансової кризи, які можна згрупувати наступним чином:

1) стратегічні – відсутність виробничої програми, помилки у плануванні стратегії, низька якість менеджменту, неефективна політика збуту та асортиментна політика, відсутність диверсифікації ризиків, відсутність або неієздатність системи контролінгу тощо. Небажана вузька внутрішньогалузева спеціалізація. Оптимальним виявляється комбінування галузей, зокрема тваринництва і рослинництва, при якому побічні продукти одного виду виробництва використовують при виробництві іншого;

2) кадрові – низький рівень кваліфікації персоналу, незадовільна робота працівників, нестача кадрів;

3) виробничо-технологічні – наявність зайвих основних засобів, приміщень, можливі зупинки виробничих процесів, порушення технології, використання сировини низької якості, прорахунки в галузі постачання тощо;

4) ресурсні (майнові) – втрати майна (устаткування, сировини, готової продукції тощо) внаслідок природних причин, транспортування, недбалості, перенапруги технічної та технологічної системи, аварійних ситуацій тощо;

5) комерційні – низький рівень маркетингу, небезпека втрат в процесі реалізації продукції внаслідок зменшення обсягів реалізації через падіння попиту, витиснення конкурентами, введення обмежень на продаж тощо;

6) фінансово-кредитні – дефіцити у фінансуванні, важкодоступність отримання кредиту на вигідних умовах, можливість несвоєчасного повернення отриманих кредитів [3];

7) інвестиційні – прорахунки в інвестиційній політиці, втрати від інвестицій в активи та інноваційні розробки, які не забезпечують належного позитивного економічного ефекту, брак інновацій та раціоналізаторства.

Своєчасна експрес-діагностика зазначених ендегенних факторів на сільськогосподарських підприємствах дозволить уникнути фінансової кризи.

#### **Список використаних джерел:**

1. Поддєрьогін А. М., Чорна Н. М. Методичні підходи до оцінки фінансового стану підприємства: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2018. № 1. URL : <http://ojs.nusta.edu.ua/index.php/ojs2/article/view/297/354> (дата звернення: 05.02.2021).
2. Ромашова Я. В. Експрес-діагностика фінансової кризи й імовірності банкрутства сільськогосподарських підприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 15. Част. 3. С. 93-97. URL: [http://www.ej.kherson.ua/journal/economic\\_15/3/26.pdf](http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_15/3/26.pdf) (дата звернення: 05.02.2021).
3. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2000. 412 с.